

el e jelenségek visszaszorítása érdekében végzett munka részeként is.

Ennek során – függetlenül attól, hogy az Rttv., a műsorszolgáltatási szerződés, vagy KMSZ milyen részletességgel „váltja aprópénzre” e feladatot – már csak az Alkotmány 67. § (1) bekezdésében biztosított, a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga miatt is mindenkinek, így valamennyi magyarországi műsorszolgáltató feladatának a gyermekek jogtudatosításában való aktív és felelősségteljes részvételnek kell lennie. *Ennek elmaradása azonban – amellett, hogy az állam nem képes objektív intézményvédelmi kötelezettségét teljesíteni – a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével összefüggésben okoz visszásságot, egyúttal állandósítja a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggő visszásság veszélyét is.*

Megjegyzem, hogy az ilyen műsorok gyártása általában költséges, és jellegéből adódóan támogatás nélkül nem is nagyon kivitelezhető.

■ INTÉZKEDÉSEIM

A jelentésemben feltárt, alkotmányos joggal összefüggő visszásság orvoslása, jövőbeni megszüntetése és megelőzése érdekében,

1. az Obtv. 21. §-a alapján *felkérem* az ORTT-t, úgy is, mint a Műsorszolgáltatási Alap kezelőjét, hogy vizsgálja meg, miként lenne biztosítható, hogy a műsorszolgáltatók a gyermeki jogokat ismertető műsorszámokat gyártsanak és tegyenek közzé.

2. az Obtv. 21. §-a alapján társadalmi felelősségvállalásukban – egyúttal a nyilvánosság erejében – bízva, felkérem a hazai műsorszolgáltatókat, hogy

a) vizsgálják meg annak lehetőségét, hogy a műsor-előzetesek, valamint a műsorszám bemutatása során a nézők, illetve hallgatók figyelmét a kifejezetten gyermekeknek szánt műsorokra megfelelően felhívják.

b) vizsgálják meg a gyermeki jogok jelenleginél magasabb színvonalon megvalósuló tudatosításának lehetséges alternatíváit.

3. az Obtv. 25. §-a alapján a helyettes ombudsman OBH 6033/2005. sz. jelentésében javasolta az Országgyűlésnek, hogy vizsgálja felül a közszolgálati műsorszolgáltatók finanszírozásának rendszerét annak érdekében, hogy azok maradéktalanul elérhetővé váljanak törvényi kötelezettségükük. Figyelemmel arra, hogy az elmúlt időben e tekintetben változás nem történt, a korábbi javaslatot megerősítem és változatlanul fenntartom.

Dr. Szabó Máté

Gyerekjogi projekt 2008.

A gyermekek jogainak védelme az ombudsman különösen fontos feladatai közé tartozik. Ezért az országgyűlési biztos valamennyi olyan panaszt, amelyet gyermek küldött neki, kiemelt figyelemmel vizsgál meg. Ugyanígy, ha az újságokban, televízióban olyan hírt olvas, hall, amely a gyermekek érdekeit vagy jogait érinti, a kérdést – hivatalból indított vizsgálat keretében – hangsúlyos odafigyeléssel járja körül.

A jogsérelmek kivizsgálása azonban a biztos szerint nem nyújt elegendő jogvédelmet a gyermekek számára. Az lenne a legjobb, ha a sérelmek be sem következnének, tehát nem orvosolni kellene, hanem meg lehetne előzni azokat. Az ombudsman meggyőződése, hogy az emberek jogait a leghatékonyabban úgy lehet megvédeni, ha a jogalanyok – a gyermekjogok esetén tehát a gyerekek – jól ismerik azokat. A gyermek olyan különleges személy, akinek érdekei mindenek felett állnak, ezért fontos az is, hogy jogait ne csak maguk a gyerekek, de szüleik, tanáraik, és a velük kapcsolatba kerülő valamennyi felnőtt megismerje. Ennek érdekében az ombudsman a gyermekekkel foglalkozó szakemberek széles körének részvételével a témával foglalkozó találkozókat, műhelyvitákat, konferenciákat szervez, a gyerekek számára pedig létrehozott egy interaktív honlapot. Mivel a Gyerekjogi projekt legfontosabb eleme az, hogy valóban a gyerekeket érintő problémákkal foglalkozzon, a panaszokat vagy kérdéseket közvetlenül el lehet küldeni. Kérdéseinkre Dr. Szabó Máté, az állampolgári jogok országgyűlési biztosja válaszolt.

Gy.É.: *Hazánkban nincsen önálló gyermekügyi ombudsman, noha a politika többször is nekifutott az intézmény létrehozásának. A Biztos úr eddigi tevékenységéből markánsan kirajzolódik e terület – a gyermekügyek, gyermekvédelem – fontossága, önálló projekt is indult, ami, hogy úgy mondjam, szokatlan a korábbiakhoz, az elődök gyakorlatához képest. Mi a célja ezzel?*

Sz.M.: *Valóban szükség volna nálunk is önálló parlamenti biztosra a gyermeki jogok védelmére. Több jelentős nemzetközi szervezet ajánlása mellett azt lehet elmondani, hogy minden stabil*

nyugati demokráciában van ilyen, a posztkommunista országok közül egy-kettő rendelkezik már vele. Indoka az, hogy az egyre kevesebb gyermek fokozottabb védelmet igényel. Jelenleg a kb. 30 munkatársból kis létszámú osztály foglalkozik vele, ha viszont volna önálló gyermekjogi biztos, a teljes munkatársi gárda ennek szentelhetné figyelmét. De nemcsak jogi szempontokat kellene érvényesítenie, hanem foglalkoztathatna sok pedagógust, pszichológust, szociális munkást, önkénteseket is. Egy ilyen gárdával kivitelezhető lenne a gyermekek megszólítása országsszerte a gyermek- és oktatási intézményekben.

■ GYERMEKJOGI OMBUDSMANOK EURÓPÁBAN

A gyermeki jogok érvényesüléséért felelős ombudsmanok, vagy ezt a feladatot ellátó más intézmények, hivatalok felállítása a legtöbb országban a *Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény* (továbbiakban: Egyezmény) végrehajtásának a részét képezik.

A gyermekjogi ombudsmanok feladataik között nemcsak az egyedi, gyermeki jogok sérelmét okozó hatósági aktusokat vizsgálják; tevékenységük túlmutat a hagyományos ombudsmáni feladaton. Általános jellegű ellenőrző tevékenységük során a hozzájuk érkező panaszokra és egyéb kapcsolódó vizsgálatokra építve ellenőrzik a gyermeki jogok érvényesülését a jogalkalmazás (az Egyezmény és a gyermeki jogokkal kapcsolatos jogszabályok megtartása) és a jogalkotás (a jogszabályok összhangját a gyermeki jogokat biztosító magasabb szintű jogszabályokkal, köztük az Egyezménnyel) terén.

A gyermekjogi biztosok felállítását **nemzetközi dokumentumok** (az Egyezményen túl) szorgalmazzák:

– Az **Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1121. (1990) számú, a gyermekek jogairól szóló ajánlása** szerint minden tagállamnak meg kell fontolnia egy speciális gyermekjogi ombudsman-intézmény felállítását, amely tájékoztatja a gyermekeket a jogaikról, tanácsot adhat a gyermekek és szüleik számára, továbbá beavatkozhat ügyeikbe, és nevükben jogi lépést is tehet, amennyiben megkeresik.

– Az **Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1286. (1996) számú, a gyermekügy európai stratégiájáról szóló ajánlása** ismét szorgalmazza a tagállamok számára az ombudsman felállítását, amely a függetlenség garanciájával a gyermekek életének és nyilvánosságához való hozzáféréseinek a javításán dolgozik.

– Az **Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1460. (2000) számú ajánlása** ismét felhívja a figyelmet az ombudsman intézményének felállítására.

– Az **Európai Parlament uniós szinten szorgalmazta a gyermekjogi ombudsman létrehozását a tagállamokban (A3-0172/92. számú parlamenti határozat)**, hogy a hozzá érkező kéréseket és panaszokat fogadja, monitorozza a gyermekek védelmére vonatkozó jogszabályok érvényesülését, informálja a közhivatalokat, hogy azok munkájuk során tiszteletben tartsák a gyermekek jogait.

Európában ezeket a hivatalokat, intézményeket, testületeket a **Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata** (European Network of Ombudspersons for Children - ENOC) köti össze, amelyben Magyarország részéről az állampolgári jogok országgyűlési biztosa is részt vesz.

Forrás: Dr. Bassola Eszter-Lux Ágnes (OBH)

Gy.É.: Többet is kommunikál mind a szakmai, mind a szélesebb nyilvánossággal, nagyon aktív – és nem csak gyermekügyekben. Ez egyfajta tudatos profilépítés-váltás? Elképzelése szerint milyennek kell lennie egy „elég jó” gyermekügyi biztosnak? Meg lehet-e tölteni a ’szószóló’ titulust nálunk tartalommal?

Sz.M.: Sajnos nem lenne gond témát és problémát találni a gyermekjogi biztosnak. A klasszikus témák, az ellátás és az erőszak, főként a szexuális és a családon, de az iskolán belüli erőszak mellett új kihívásokat jelent a média és a gyerekek-fiatalok, vagy az internet hatásainak kérdése. De beszélhetünk a fiatalok helyzetéről a büntetés-végrehajtásban, illetve részvételükről pozitív formában a társadalmi intézményekben.

Gy.É.: Kiemelt kérdésként kezeli az alapjogok és a gyermekjogok széleskörű megismertetését, az állami és egyéb társadalmi szereplők proaktív közreműködését. Hogyan lehet közel vinni mindezt az érintett gyerekekhez, illetve a velük foglalkozó felnőttekhez?

Sz.M.: Minőségileg és mennyiségében is nagyon jelentős a vonatkozó joganyag, magam sem állítanám, hogy teljes áttekintésem volna róla. Ezért mind a jogi, mind a gyermekellátási szakmai közönség, szülők és pedagógusok számára egyaránt biztosítani kellene benne az eligazodást. Szemléletformálásra is volna igény a gyermekellátásban, a védelemben és a részvételben. A gyerekeket ma leginkább az interneten és az elektronikus médián keresztül lehet elérni, ezért a néhány – egyébként jól felépített és megírt – újabb publikáció mellett gyermekjogi honlapot indítottunk a www.obh.hu honlapunk mellékleteként. Ezen igyekszünk a gyermekeket az ő nyelvükön megszólítani. Érdekes, hogy sokszor a felnőttek válaszolnak helyettük...

Gy.É.: Gyakori tapasztalat, hogy a tényfeltárás és ezek nyilvánosságra hozatala provokatívnak minősül egyes intézmények, szakterületek szemében. Hogyan fogadja a gyermekvédelmi szakma a vizsgálatokat, jelentéseket, a felelősség megállapítását?

Sz.M.: A szakmának nem létezik egységes álláspontja e vonatkozásban. Valóban érzékelhetőek azok a vélemények, amelyek – legyen szó pedagógusról, szülőről, avagy gyermekvédelmi szakemberről – bizonyos egyoldalúságot vélnek abban felfedezni, hogy mi a gyermekek jogaira helyezjük a hangsúlyt, és nem tárgyaljuk együtt a kötelességeikkel. Nos, úgy vélem, hogy a kötelességekkel foglalkozik eleget a család, az iskola és a gyermekintézmények. Gyermekjogi szószólóként ezért megengedhető, hogy a jogaikra és ne a kötelességeikre akarjuk oktatni őket, hiszen környezetük főként az utóbbit kéri rajtuk számon, és nem mindig hangsúlyos az, hogy a jogaik egyáltalán léteznek.

Gy.É.: Kikkel épült ki eddig fontos és jó minőségű szakmai együttműködés gyermekügyekben? Mennyiben látja don quijoteinek a küzdelmet?

Sz.M.: Szerintem nem kell magányos harcosnak lenni e területen a világgal szemben, sőt úgy vélem, hogy széleskörű a tenni akarás ezen a területen, csak megfelelően kell megfogalmazni az üzeneteinket. Nagyon erős a nemzetközi támogatás, és úgy gondolom, hogy a gyermekvédelmi- és a pedagógusszakma és más professzionális hálózatok is nyitottak erre. Nehéz dió viszont magukban a gyermekekben kialakítani korrekt és kiegyensúlyozott szemléletet a „heverjen a lábam előtt a világ” és az „ide nekem az oroszlánt is” attitűdjével szemben. Nem szeretnék nevesíteni intézményeket, nehogy valaki megsértődjön, akit kihagyok. Úgy gondolom, minden jóakarató és gyermekszerető ember velünk lehet, ha megtaláljuk a közös hangot, ami éppen a jövő generációk

fontossága miatt könnyebben megoldható, mint más ügyekben, amelyek megosztóak.

Gy.É.: Ma már a legtöbb uniós országban működik önálló gyermekjogi ombudsman, és egyre több program indul a nagy nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ vagy az Európa Tanács részéről, amelyek kifejezetten a gyermeki jogok védelmével foglalkoznak. Bekapcsolódott ezekbe a nemzetközi együttműködésekbe is?

Sz.M.: Önálló gyermekjogi ombudsman hiányában valóban kicsit nehezebb a nemzetközi együttműködés, hiszen ahol van ilyen intézmény, ott más hangsúlyokat helyeznek egy-egy gyermeki joggal kapcsolatos kérdés megoldására, a megfelelő intézményi és finanszírozási háttérrel látványos kampányokat dolgozhatnak ki. Ennek ellenére szeptember első hetében Dublinban, a Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózatának (ENOC) éves konferenciáján bemutattuk az idei, elsősorban a jogtudatosításra fókuszáló programunkat és az idei gyermeki jogokkal kapcsolatos vizsgálatainkat – így a gyermeki jogok és a média kapcsán, a közoktatásban indított, és az ellátórendszereket érintő átfogó vizsgálatunkat. A legtöbb európai gyermekjogi ombudsman-intézménnyel ígéretes kapcsolatot tudtunk kialakítani, továbbá megfigyelői státusból hamarosan társult taggá válunk. Részt vettem továbbá az Európa Tanács svéd elnöksége által rendezett stockholmi konferencián, amelynek központi témája a gyermekek elleni erőszak nálunk is komoly gondot okozó problémaköre. A stockholmi rendezvény úgy döntött, hogy 2009-2011 között is folytatódjon a különben idén lezáruló „Építsd Európát a gyermekkel a gyermekekért” program. Érdekes tapasztalat megismerni, hogy más országok milyen megoldást találnak a minket is foglalkoztató problémákra. Az európai partnereink természetesen nem minden esetben vizsgálnak a mieinkkel azonos kérdéseket, azonban a legfontosabb elvekben egyértelműen osztozunk – ilyenek az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében csaknem 20 éve lefektetett jogok: a megfelelő ellátáshoz, a védelemhez és a részvételhez való jogok kiemelt kezelése.

■ **Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata, angolul European Network of Ombudspersons for Children /ENOC/ -**
<http://www.ombudsnet.org/enoc/>

Az ENOC-ot 1997-ben Norvégiában hozták létre tíz intézmény és az UNICEF kezdeményezésével. 2007 óta 23 ország 32 intézményét foglalja magába. Tagjai kizárólag az Európa Tanács 46 tagállamának intézményei lehetnek. Az ENOC célja, hogy kapcsolatot teremtsen az egyes európai országok gyermekjogi ombudsmanjai között, hogy ez által is elősegítse a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény végrehajtását, támogassa a gyermeki jogok érvényesüléséért folytatott közös fellépést, az információ- és tapasztalatcserét, továbbá a független gyermekjogi hivatalok létrehozatalát.

Az ENOC céljainak meghatározásánál fontos kiemelni, hogy a gyermeki jogok védelmével foglalkozó független nemzeti hivatalok fő feladatai államokként különbözőek lehetnek. Ennek oka a gyermekek helyzetének és az egyes állami, illetve nem állami

szervek eltéréseiben és az emberi jogok védelmét szolgáló szabályok különböző jellegében keresendő.

Az egyes nemzeti hivatalok feladatai, célkitűzései – beleértve az egyes államok szerinti eltéréseket, amelyek elsősorban abból adódnak, hogy az egyes hivatalok foglalkoznak-e egyedi ügyekkel, illetve a gyermekektől érkezett panaszokkal – a következők szerint összegezhetők:

- elősegíteni a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény teljes körű alkalmazását
- elősegíteni, hogy a gyermekek a központi, a regionális és a helyi kormányzati szinten, illetve a civil szervezetek előtt is kiemelt figyelmet élvezzenek, valamint a közösségi figyelem fokozását
- befolyásolni a jogalkotást, a politikát és a gyakorlatot, egyrészt a kormányzati és egyéb javaslatok véleményezése útján, másrészt a konkrét módosítások kezdeményezésével
- elősegíteni a gyermekek érdekében történő hatékony irányítás összehangolását minden egyes szinten
- elősegíteni a különböző források gyermekek érdekében történő hatékony felhasználását
- csatornát biztosítani a gyermekek véleményének kinyilvánítására és befolyásolni a kormányzatot és a közvéleményt, hogy megfelelően vegyék figyelembe a gyermekek véleményét
- összegyűjteni és közzétenni a gyermekek helyzetét jelző adatokat és/vagy felhívni a kormányzat figyelmét a megfelelő adatok gyűjtésére és közzétételére
- elősegíteni a gyermekek jogai jelentőségének fokozását a gyermekek és felnőttek körében egyaránt
- különböző vizsgálatokat, illetve kutatásokat folytatni és támogatni
- felülvizsgálni a gyermekek támogatáshoz való hozzáférést és panasztételi lehetőségeit, illetve azok hatékonyságát például az iskolában, különböző intézményekben
- válaszolni a gyermekektől vagy a gyermeket képviselő személytől érkezett panaszokra és ahol szükséges, kezdeményezni és támogatni a gyermekek érdekében tett jogi aktus meghozatalát.

Minden, a gyermekek védelmével foglalkozó független intézmény valamennyi fenti feladatot ellátja, ezért lehetséges néhány közös tényező meghatározása, amelyek még hatékonyabbá teszik a működésüket.

Ezeket a közös alapokat határozza meg az ENSZ Nemzeti jogvédő intézményekről szóló kézikönyve, így többek között a függetlenséget, a meghatározott és megfelelő hatáskört, a felelősséget és a működési hatékonyságot. Az ENSZ által a nemzeti emberi jogok védelmével foglalkozó intézmények helyzetéről és működéséről kiadott irányelvek, az ún. „Párizsi Alapelvek” alapvető keretszabályt jelentenek a gyermeki jogok védelmével foglalkozó független hivatalok létrehozásában. Az intézményeknek eszerint rendelkezniük kell:

- az emberi jogok védelméhez szükséges hatáskörrel
- a lehető legteljesebb körű alkotmányos, illetve egyéb jogszabályban meghatározott felhatalmazással, az intézmény összetételének és hatáskörének megjelölésével

– felelősséggel ahhoz, hogy az emberi jogok helyzetével kapcsolatosan felmerülő bármilyen ügyben eljuttassák véleményüket, észrevételeiket, felkérésüket, jelentésüket a parlamenthez, a kormányhoz és más illetékes szervekhez

– jog arra, hogy véleményüket, jelentéseiket közzétegyék, beleértve a hatályos, az emberi jogokat érintő, befolyásoló jogszabályok vagy akármilyen jogsértés véleményezését

– általános jellegű kötelezettségekkel és szükséges hatáskörökkel, amelyek az intézmény számára lehetővé teszik az alábbi feladatok ellátását:

– elősegíteni és biztosítani a nemzeti jogalkotás, szabályozás és gyakorlatnak a nemzetközi emberi jogi okmányokkal való harmonizációját és hatékony alkalmazását

– elősegíteni az ezen okmányokhoz való csatlakozást vagy azok ratifikációját

– hozzájárulni azokhoz a jelentésekhez, amelyeket az államoknak kell előterjeszteniük az ENSZ szerveihez és bizottságaihoz és ahol szükséges, véleményt nyilvánítani egy adott témában, természetesen függetlenségük figyelembe vételével

– az ENSZ szerveivel, illetve azzal kapcsolatban álló szervezetekkel és a regionális, illetve nemzeti jogvédő intézményekkel együttműködni

– segíteni az emberi jogokkal kapcsolatos oktatási és kutatási programok kialakítását, az iskolában, egyetemeken és szakértők körében szervezett ilyen jellegű programokban való részvétel

– nyilvánosságot adni a közérdek felhívásával, az oktatáson keresztül, a média felhasználásával az emberi jogoknak és azoknak az erőfeszítéseknek, amelyeket a diszkrimináció ellen folytatnak.

Az egyes intézmények működési feltételeinek magukban kell foglalniuk a jogot ahhoz, hogy:

– bármilyen, az intézmény hatáskörébe tartozó kérdést szabadon megfontolhassanak

– bárkit meghallgathatnak és bármilyen információt, dokumentumot megszerezhetnek, amely szükséges ahhoz, hogy a hatáskörükbe tartozó eseteket kiértékeljék

– szabadon fordulhatnak a nyilvánossághoz a médián keresztül.

Az alapelvek a függetlenséggel kapcsolatban a következő garanciákat állapítják meg:

– lehetőség kell legyen arra, hogy hatékonyan együttműködjenek a jelentősebb nem kormányzati szervezetekkel (NGO-k), szak-szervezetekkel, az érintett társadalmi és szakértői testületekkel (pl. az ügyvédi vagy orvosi kamarával, újságírókkal, kiemelkedő tudományos tevékenységet folytató kutatókkal stb.), egyetemekkel, a parlamenttel, kormányzati szervezetekkel

– megfelelő alaptökével rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy saját apparátusa, épülete legyen annak érdekében, hogy a kormánytól függetlenül működhessen, és így ne legyen tárgya anyagi jellegű irányításnak, amely befolyásolhatja a függetlenségét

– az intézmény tagjait/vezetőit jogszabályi felhatalmazás alapján nevezik ki, amelyben külön meghatározzák a megbízási idejüket.

Ezen intézmények meghatározásának alapeleme, hogy a kormánytól függetlenek. A függetlenség relatív, nem pedig abszolút tekintetben értelmezendő. A parlament vagy a kormány biztosítja a működéshez szükséges pénzalapokat, és a számadási kötelezettség is a parlamenthez kötődik. Hatékonyságuk érdekében ezeknek az intézményeknek szoros, de nem függő kapcsolat kell a kormányzattal kialakítaniuk. A függetlenségüknek kétirányúnak kell lennie: egyrészt működési, másrészt pénzügyi autonómiával kell rendelkezniük. A működési autonómia alatt az értendő, hogy az intézmény képes önállóan, bármely személytől, szervezettől, kormányzati szervtől, hatóságtól függetlenül alakítani napirendjét, saját ügyeit önállóan intézheti. A pénzügyi autonómia értelmében a rendelkezésére álló pénzügyi keretnek megfelelőnek kell lennie a feladatai ellátásához, a hivatal nem állhat politikai irányítás alatt.

Forrás: Dr. Bassola Eszter-Lux Ágnes (OBH)

Gy.É.: Hogyan valósul meg ebben a projektben a gyerekek közvetlen bevonása – mint az utóbbi idők egyik fontos uniós prioritása?

Sz.M.: Bizony ez az a terület, ahol még sokat kell gondolkodnunk ahhoz, hogy tehessünk valamit. Már most is vannak – és nem is kevés vagy elhanyagolható – pozitív jelek, így pl. gyermekrajz-pályázatunkra a gyermeki jogok, a tüntetés és hajléktalanság témájában sok kitűnő munkát küldtek be, és sikeres volt a zsűrizés, díjazás, kiállítás folyamata is. Remélem, a gyerekek az említett problémákról és dilemmákról sokat tanultak az ábrázolás révén, ami érzelmi, intellektuális és technikai feladatként koncentráltá figyelmüket ezekre a kérdésekre. Vannak szociális és politikai témák iránt érdeklődő gyerekek és fiatalok Magyarországon. Főiskolai és egyetemi hallgatói esszépályázatokat, projektötleteket is díjazunk, és sok kitűnő pedagógus és tanár segítségével ezekben a korcsoportokban is kirajzolódik az aktív állampolgári közösség körvonala, amit felnőttkorban kell majd kialakítani – bárcsak az ombudsman itt is sokat segíthetne!

Gy.É.: Mit várhatunk a gyermekjogi projekttől? Úgy tűnik, hogy egy olyan időszak következik, amelyben a gyerekek jogai és ügyei egyre inkább fókuszba kerülnek (pl. az EU gyermekjogi stratégiát készít), és ebben a magyar szakemberek is részt vesznek (hiszen van magyar tagja az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának). Ezek mind hozzájárulhatnak az egyébként igen nehéz szemléletformáláshoz. Mik a tervei?

Sz.M.: Amit leginkább szeretnék elérni, az a fentiekből is ki-világlik: tudatformálás, új érzékenységek kialakítása a dilemmák felvetésére és remélhetőleg a megoldására. Jó lenne, ha ez alatt az idő alatt létrejönne az új biztosi intézmény, és akkor, mint a mesebeli király, egyik szememmel sírva, a másikkal nevetve adhatnám át a stafétabotot az első magyar gyermekjogi biztosnak, ahogyan a környezetvédelem esetében már megtettem ezt. De úgy vélem, az általános biztosnak így is marad majd elég dolga, ahogy ezt az ismert nyugat-európai példák, ahol már régen van önálló gyermekjogi biztos, igazolják.

■ EURÓPAI OMBUDSMANOK

■ AUSZTRIA – <http://www.kinderanwalt.at/>

Ausztriában 1989 óta működnek az egyes tartományokban (így 9 személy) gyermekjogi ombudsmanok egymástól eltérő szervezettel és felelősséggel, feladatokkal, de közös céllal: a gyermeki jogok érvényesülése érdekében, függetlenül politikai és hatósági befolyástól.

Az ombudsmanokat 5 évre nevezik ki a tartományi kormányok, akiknek évente be kell számolniuk a munkájukról. Az ombudsmanok között van szociális munkás, jogász, pszichológus és tanár is. Az ombudsmanok feladata, hogy tanácsot és segítséget nyújtsanak a gyermekeknek, szüleiknek és más, a gyermekekért felelős személyeknek. Ennek keretében például konfliktus esetén közvetíthetnek (mediáció) a hatóságok, iskolák, óvodák, szülők és gyermekek között; a gyermekeknek segítséget és jogi védelmet nyújtanak hatósági eljárásokban (pl. az erőszak áldozatainak megsegítése az eljárás alatt); a jogszabályokat véleményezik és értékelik, illetve jogszabályokat kezdeményeznek; a gyermekeket tájékoztatják jogairól, tanácsot adnak; más jogtudatosító tevékenységet végeznek (pl. a gyermeki jogokról szóló felvilágosító kampány részeként játékokat, képeslapokat adnak ki fontos telefonszámokkal, Internet címekkel).

1991 óta szövetségi gyermekjogi ombudsman is működik, aki a szövetségi Szociálisügyi Minisztériumban dolgozik, és nem áll a tartományi ombudsmanok fölött. Feladatai többek között gyermeki jogokkal kapcsolatos tanácsadás (pl. díjmentes forródrót működtetése), együttműködik a tartományi ombudsmanokkal és tájékoztatja a gyermeki jogok érvényesüléséről a nyilvánosságot.

■ DÁNIA – www.boerneraadet.dk

Dániában 1994-ben hozták létre, de állandó intézményként 1997 óta működik a Gyermekek Nemzeti Tanácsa (National Council for Children). A Tanács politikailag és kormánytól független testületként dolgozik, a gyermekek jogainak védelme érdekében, mint nemzeti intézmény. Szoros kapcsolatban – elsősorban igazgatási szempontból – a Dán Családügyi és Fogyasztóvédelmi Minisztériummal áll. Hat tagból és az elnökből áll: elnökét és két tagot a miniszter, a másik négy tagot gyermekekkel foglalkozó társadalmi szervezetek szövetsége jelöl, akikkel munkájuk során gyakran egyeztetnek. A Tanács tagjai különböző olyan szakértők (pszichológus, bíró, újságíró, egészségügyi szakember), akik képviselik a gyermekekkel kapcsolatos ügyek minél teljesebb körét: a nevelés, az oktatás, a kultúra, a szabadidő, az egészség, a jog kérdéseit, illetve a speciális szükségletű gyermekek igényeit.

A Tanács legfontosabb feladata a gyermeki jogok biztosítása, az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének érvényesülésének figyelemmel kísérése. Továbbá a figyelem felkeltése a gyermekek társadalmi helyzetére és az esetleges problémákra, a gyermekek álláspontjának bevonása a munkájukba, a gyermekek társadalmi helyzetének figyelemmel kísérése. Mindezek során a Tanács értékeli a gyermekeket érintő adatokat, felméri a problémákat és megpróbálja feltárni és orvosolni azokat a problémákat, amelyek a gyermekek fejlődése ellen hatnak; ellenőrzi a jogalkotás és a jogalkalmazás folyamatát, amelyek során a gyermekek jogai és szükségletei sérül-

hetnek, információkat szolgáltat, dolgozik azon, hogy a gyermekek nagyobb „hangot” kapjanak az őket is érintő vitákban.

A Parlament, a minisztériumok és más hatóságok kötelesek kikérni a Tanács véleményét minden olyan általános jellegű ügyben, amely a gyermekek társadalmi helyzete, illetve jogai szempontjából fontos.

Figyelemfelhívó, jogtudatosító tevékenységet végez a gyermeki jogok kapcsán, amelynek keretében képzéseket, konferenciákat szervez, illetve tanácsot ad a gyermekekkel foglalkozó hatóságok számára.

A gyermekek őket érintő kérdésekről (pl. dohányzás, piercingviselés, válás) alkotott véleményének megismerése érdekében iskolákban végeztet reprezentatív felméréseket évente több alkalommal, körülbelül 1200 gyermek részvételével, amely felmérések eredményeit feldolgozza, beépíti munkájába, megismerteti a széles közvéleménnyel. A gyermekek elmondhatják véleményüket a Tanács honlapján keresztül is.

Az utóbbi években a Tanács a következő témákkal foglalkozott kiemelten: gyermekek helyzete szüleik válása során és azt követően, a gyermekek fizikai bántalmazása, szexuális zaklatása, iskolai környezetük, nem megfelelő szülői gondoskodás esetei.

■ HORVÁTORSZÁG – www.dijete.hr

Horvátországban 2006-ban választottak gyermekjogi ombudsman, akinek a feladata, hogy független, pártatlan intézményként a gyermekek jogait és érdekeit védje, képviselje, és érvényesülésüket előmozdítsa a horvát alkotmány és a nemzetközi kötelezettségek alapján. A kormány javaslatára a parlament választja meg az ombudsman és két helyettesét, 8 éves időtartamra.

Az ombudsman felügyeli a törvények és más jogszabályok alkotását, különös tekintettel a gyermekek jogainak és érdekeinek védelmére, az Alkotmány, a Gyermekjogi Egyezmény és más nemzetközi dokumentumok rendelkezéseinek betartásával. Kiemelt figyelmet fordít a fogyatékkal élő gyermekek jogainak és érdekeinek védelmére és hangsúlyos képviselőre. Szorgalmazza egy, a gyermekek jogait és érdekeit védő és képviselő koherens rendszer kiépítését. Informálja a közvéleményt a gyermekek jogait érintő állapotokról; informálja a gyerekeket és tanácsot ad nekik jogaik és érdekeik érvényesítésének lehetőségeiről, tehát együttműködik velük munkája során; részt vesz a gyermekek helyzetét javító közéleti tevékenységekben és kezdeményezi is ezeket; ajánlásokat fogalmaz meg a gyermekek társadalomra való nagyobb befolyásának növelése érdekében. Részt vehet a gyermekek jogait érintő jogalkotás előkészítésében. Az ombudsman figyelmeztet, javaslatot és ajánlatot tesz a gyermekek jogainak védelme és képviselésének tisztelete érdekében. Az állami közigazgatási szerveknek, a helyi és regionális közigazgatási szerveknek, illetve a jogi és természetes személyeknek együttműködési kötelezettségük van az ombudsmannal, aki betekinthez minden olyan adatba, nyilvántartásba, amely a gyermeki jogok védelme érdekében szükséges. Amennyiben tudomására jut, hogy egy gyermek fizikai vagy lelki bántalmazás, illetve szexuális molesztálás áldozata, esetleg nem megfelelő ellátásban részesül, elhanyagolják, azonnal továbbítja az esetet az illetékes nyomozóhatósághoz.

■ **LENGYELORSZÁG – <http://www.brpd.gov.pl>**

A lengyel gyermekjogi ombudsman intézményét a 2000. január 6-án elfogadott, a gyermekjogi ombudsmanról szóló törvény hívta életre. A gyermekjogi ombudsman munkáját a hatáskörét szabályozó törvény határozza meg, ezek pedig a következők: az élethez és az egészség védelméhez való jog, a családban való felnevelkedéshez való jog, a megfelelő szociális ellátáshoz való jog, az oktatáshoz való jog.

Az ombudsman a gyermekek védelme érdekében szintén tehet intézkedéseket az erőszak, kegyetlenség, kizsákmányolás, megrontás, elhanyagolás/hanyagosság és bántalmazás ellen. A távolabbi célok megvalósítása érdekében az ombudsman az átfogó jellegű és összehangolt munkát tartja fontosnak a gyermeki jogok védelme területén.

A gyermekjogi ombudsman munkáját meghatározó alapelvek a következők:

- a jólét alapelve, amely szerint bármely megtett intézkedésnek a gyermek elsődleges érdekének szem előtt tartásának kell megfelelnie
- az egyenlőség alapelve, amely szerint az egyenlő bánásmód szerint kell minden gyermek teljes fejlődését segíteni, és egyedi figyelmet kell fordítani arra a gyermekre, akinek több odafigyelésre van szüksége egy adott szint eléréséhez
- a szülők jogainak és kötelezettségeinek elfogadását jelentő alapelv arra vonatkozik, hogy a gyermek nevelése és fejlődésének támogatása a szülőket illeti meg, illetve ők kötelesek arra.

Az ombudsman intézkedéseinek címzettjei a hatósági szervek, szervezetek és intézmények, amelyekhez az alábbi kérésekkel fordulhat:

- felvilágosítás és szükséges információ, valamint hozzáférés aktákhoz, dokumentumokhoz, beleértve a személyes információt tartalmazókhöz is
- hatáskörükön belül a gyermekek érdekében intézkedéseket tenni
- a gyermekjogi ombudsman megkeresheti a fenti szerveket és a gyermeki jogok hatékony védelme érdekében kialakított álláspontjáról tájékoztatja azokat és intézkedéseivel fordulhat hozzájuk.

Az ombudsman ugyancsak fordulhat a megfelelő szervekhez jogalkotási kezdeményezéssel vagy jogszabály-módosítási javaslattal. Az ombudsman évente beszámol a tevékenységéről és a gyermeki jogok helyzetéről a parlamentnek.

■ **NORVÉGIA – www.barneombudet.no**

A világ első gyermekjogi ombudsmanját 1981-ben, Norvégiában választották meg, de már a '60-as évektől komoly igényként fogalmazódott meg, hogy kell egy, a gyermekek jogaival és érdekeivel foglalkozó hivatalos személy, intézmény. Az ombudsmanról mint független, pártatlan intézményről törvény rendelkezik, a szervezetére és az eljárására vonatkozó részletes szabályokat ki-

rályi rendelet tartalmazza. A király (államtanács) nevezi ki 4 éves időtartamra. Szervezetileg a Gyermek- és Családügyi Minisztériumhoz tartozik, akinek évente beszámol tevékenységéről. A gyermekjogi ombudsman munkájának legfőbb vonalát a hatáskörét szabályozó törvény határozza meg, ezek pedig a következők: az élethez és az egészség védelméhez való jog, a családban való felnevelkedéshez való jog, a megfelelő szociális ellátáshoz való jog, az oktatáshoz való jog.

A hivatal felállítása óta az ombudsman a gyermekek jólétét elősegítő nemzeti és nemzetközi törvénykezés javításán dolgozik. Joga van vizsgálatot indítani saját kezdeményezésre vagy kérelemre, bírálhatja a döntéshozókat, illetve publikálhat a gyermekek jólétét és jogait érintő témákban.

Arra a kérdésre, hogy miért van szükség gyermekjogi ombudsmanra, a honlapon a következők olvashatók:

„Az emberi jogok a gyermekek jogaival kezdődnek. Az a társadalom, amely tiszteli a gyermekek emberi jogait, már egy generáció alatt képes lesz olyan társadalommá válni, amelyik tiszteli valamennyi emberi jogot. A gyermekek jogainak védelme, érvényesülésének elősegítése, hatékony kapcsolódási pont lehet a szélesebb értelemben vett, és gyakran sokkal problémásabb emberi jogi arénába. Kormányoknak, a médiának és a közvéleménynek sokkal nyitottabban és nyíltabban kellene beszélniük a gyermekek jogairól, mint más – sok esetben sokkal átpolitizáltabb – emberi jogi kérdésekről. A Gyermekek jogairól szóló Konvent közelgő, általános ratifikációja fontos szerepet játszik ebben a tekintetben is. Sajnálattal módon a gyermekek gyakran elvesznek a politikai játszmákban. A legtöbb társadalomban „láthatatlanok”: a gyermekeknek nincs szavuk, hangjuk vagy lehetőségük, hogy a jogikat számok kérjék. Az érdekeik alig vannak képviselve a politikai folyamatok és a döntéshozatal során a retorikai szövegek ellenére, a gyermekek nem bírnak nagy prioritással a politikaformálás vagy a költségvetés és más források elosztása során. Éppen ezért erőre van szükségük, hogy a hangjukat hallathassák, hogy a nézeteiket és érdekeik hatékonyan tudják megjeleníteni a kormányzat és a szélesebb társadalom irányába.

A gyermekek jogainak hatékony védelme érdekében különleges megállapodások szükségesek. Azokban az országokban, ahol elkötelezettek az emberi jogi kultúra fejlesztése iránt, logikus kezdeti lépésnek tekinthető a gyermekek emberi jogainak védelmét, képviselétét ellátó intézmény, hivatal felállítása.”

Forrás: Dr. Bassola Eszter-Lux Ágnes (OBH)